

УДК 336.71:330

Іноземний капітал в банківському секторі України

Мордань Є.Ю.

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Сумського державного університету

Божко М.І.

студентка
Сумського державного університету

Зимогляд А.В.

студентка
Сумського державного університету

У статті визначено позитивні та негативні аспекти присутності іноземного капіталу у банківській сфері України, розглянуто проект Стратегії реформування банківського сектору до 2020 р., проаналізовано динаміку кількості банків в Україні за період 2012–2016 рр., представлено найзбитковіші банківські установи з іноземним капіталом, розглянуто рейтинг іноземних банків у банківській системі України за даними Forbes, запропоновано шляхи вирішення проблем, що загрожують стабільному функціонуванню банківського сектору.

Ключові слова: банк, іноземний банк, банк з іноземним капіталом, банківська система, іноземний капітал, Стратегія реформування.

Мордань Е.Ю., Божко М.И., Зимогляд А.В. ИНОСТРАННЫЙ КАПИТАЛ В БАНКОВСКОМ СЕКТОРЕ УКРАИНЫ

В статье определены положительные и отрицательные аспекты присутствия иностранного капитала в банковской сфере Украины, рассмотрен проект Стратегии реформирования банковского сектора к 2020 г., проанализирована динамика количества банков в Украине за период 2012–2016 гг., представлены самые убыточные банковские учреждения с иностранным капиталом, рассмотрен рейтинг иностранных банков в банковской системе Украины по данным Forbes, предложены пути решения проблем, которые угрожают стабильному функционированию банковского сектора.

Ключевые слова: банку, иностранный банк, банк с иностранным капиталом, банковская система, иностранный капитал, Стратегия реформирования.

Mordan Ye.Yu., Bozhko M.I., Zimoglyad A.V. FOREIGN CAPITAL IN THE BANKING SECTOR OF UKRAINE

The article identifies the positive and negative aspects of restricting the access of foreign banks to the domestic markets for banking services, considered the draft Strategy for reforming the banking sector by 2020, analyzed the dynamics of the number of banks in Ukraine for the period 2012–2016, presented the most unprofitable banking institutions with foreign capital, examined rating of foreign banks in the banking system of Ukraine according to Forbes, proposed ways to solve problems that threaten the stable functioning of the banking sector.

Keywords: bank, foreign bank, bank with foreign capital, banking system, foreign capital, Reform strategy.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Банки в сучасних умовах соціально-економічного розвитку України є найголовнішими суб'єктами, що здійснюють акумуляцію та перерозподіл фінансових ресурсів.

Процес формування ресурсної бази, підвищення рівня капіталізації банків активно відбувається за залучення іноземного капіталу у банківський сектор, адже активізуються різні інвестиційні проекти, посилюються можливості банків щодо акумулювання заощаджень. Проте зростання іноземних інвестицій у банківській сфері має низку негативних факторів саме для вітчизняних банків, оскільки знижується їх конкурентоспроможність, втрачається

суверенітет у грошово-кредитній політиці України. Отже, необхідно мати певний механізм регулювання ефективності залучення іноземних інвестицій в банківський сектор та забезпечити відповідність усім стандартам ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми ефективності залучення іноземних інвестицій в банківський сектор досліджуються у фундаментальних працях зарубіжних вчених-економістів, таких як Дж. Кларк, З. Кшижкевич, Г. Марковіца, П. Маршалек, Д. Сінкі, Б. Уільямс, У. Шарпа, М. Юрек, В. Яворські. Серед вітчизняних вчених-економістів і практиків можна виділити таких дослідників, як С. Адаменко, С. Аржевітін, О. Бутенко, Н. Версаль, О. Гаври-

люк, В. Геєць, В. Гриньов, О. Дзюблук, О. Костюк, Ю. Ліневич.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Розгляд цієї теми є досить актуальним, оскільки нині спостерігається активна інтеграція іноземного капіталу фінансових установ до банківської системи України та з'являються нові фактори, що обумовлюють такий рух капіталу та які необхідно безперервно моніторити за для того, щоб вкладені іноземні інвестиції відповідали інтересам розвитку національної фінансової системи, спричиняли розширення ресурсної бази національного банківського сектору.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є вивчення загальних тенденцій присутності іноземного капіталу в банківській сфері, дослідження його позитивного та негативного впливу на вітчизняну банківську систему.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проникнення іноземного капіталу в національні банківські системи як промислово розвинених, так і країн із перехідною економікою набуло широких масштабів і стало переважачою тенденцією в розвитку світової економіки. Через те, що розвиток банківської системи України тісно пов'язаний з інтеграційними процесами, що відбуваються у світовій економіці, доцільно буде розглянути таку економічну категорію, як банк з іноземним капіталом.

Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 р. банк з іноземним капіталом – банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвестору, становить не менше 10%.

Присутність банків з іноземним капіталом у банківській системі взагалі будь-якої країни, як правило, відповідає інтересам розвитку наці-

ональної фінансової системи в частині збільшення загальної суми фінансових ресурсів та рівня капіталізації банківської системи, а також сприяє залученню іноземних інвестицій та розширенню ресурсної бази для подальшого соціально-економічного розвитку. Тому нині не існує єдиної думки щодо позитивних та негативних аспектів присутності іноземного капіталу в банківському секторі України.

В період розгортання стабілізаційних процесів можна перерахувати близько ста країн, де є обмеження доступу іноземних банків на внутрішні ринки банківських послуг. Причиною цього є той факт, що за невисокої міжнародної інтеграції та малої частки іноземного капіталу можна мінімізувати втрати в банківському секторі. Що ж стосується України, то НБУ окреслює позитивні і негативні аспекти присутності іноземних банків на внутрішньому банківському ринку, які наведені в табл. 1.

Отже, проаналізувавши табл. 1, можна зробити висновок, що загострення конкуренції в банківській сфері в змозі здешевити кредитні ресурси у фінансовому секторі, розширити палітру банківських послуг, а також забезпечити стимулювання розвитку довгострокових вкладів чи запозичень. Також така конкуренція банків в перспективі може привести до консолідації, яка є досить необхідною в наш час, оскільки без неї та нарощування капіталу вітчизняні банки не зможуть активно діяти на світовому ринку банківських послуг.

НБУ розроблено проект Стратегії реформування банківського сектору до 2020 р., сутність якого полягає в забезпеченні фінансової стійкості банківського сектору та макроекономічної стабільності, активізації банківської системи для стимулювання економічного зростання, подальшого використання стандартів Євро-

Таблиця 1

Позитивні та негативні аспекти обмеження доступу іноземних банків на внутрішні ринки банківських послуг [8]

Позитивні аспекти	Негативні аспекти
Підвищення якості кредитного аналізу	Послаблення позиції ще недостатньо розвинутої банківської системи країни
Зростання обсягу кредитних ресурсів та посилення стабільності їх джерел	Іноземні банки можуть бути менш схильними до здійснення кредитної діяльності у приймаючій країні
Більш швидке та ефективне впровадження передових методів банківської діяльності	Іноземні банки можуть проводити лише спекулятивну діяльність
Здешевлення банківських послуг	Іноземні банки можуть не надавати повний спектр якісних банківських послуг
Збільшення обсягу залучення недорогих ресурсів	
Покращення банківського нагляду і регулювання банківської діяльності	

пейського Союзу та міжнародного досвіду в діяльності українського банківського сектору, а також вдосконалення банківського нагляду.

Також в цьому проекті зазначено, що в подальшому нарощення частки іноземного капіталу в банківській системі буде становить близько 50%. Однак багато вчених, дослідників-економістів вважають такий рівень загрозливим саме для вітчизняної банківської системи, тому що високий рівень капіталізації в банківському секторі гарантує стабільність національної валюти та фінансову стійкість за нестабільності фінансової системи.

Проте в Україні за 2016 р. надійшло прямих іноземних інвестицій на суму \$3–4 млрд., з яких 2/3 були спрямовані в банківський сектор. Причиною таких вкладень була рекапіталізація та докапіталізація дочірніх банків в Україні іноземними банками. Однак саме завдяки цьому вдалося підтримувати відносну стабільність в банківському секторі України.

Деякі експерти вважають, що сьогодні в банківській сфері України складно запропонувати щось нове, тому очікується, що у 2017 р. банківський сектор не буде пріоритетним напрямом інвестування [1]. Доцільно розглянути динаміку кількості банків, що функціонують за участі іноземного капіталу в Україні, за 2012–2016 рр. (рис. 1).

Аналізуючи наведені дані, можна говорити про тенденцію до зниження кількості

банків, які мають взагалі банківську ліцензію, зокрема банків за участю іноземного капіталу та зі 100% іноземним капіталом. Станом на 2012 р. було зареєстровано 175 банків, проте з 2013 р. ситуація погіршилась, а до 2016 р. залишилось лише 99 банків, які мають банківську ліцензію. Кількість банків, що функціонують за участі іноземного капіталу, скоротилася з 53 до 41 банку, а банківських установ зі 100% іноземним капіталом – з 22 до 18 одиниць за аналізований період.

При цьому варто зауважити, що частка банків з іноземним капіталом в загальному обсязі банків, які мають банківську ліцензію, зросла до 41,41% у 2016 р. порівняно з 30,29% в 2012 р. Аналогічна ситуація спостерігається з банками зі 100% іноземним капіталом, їх частка зросла до 18,18% у 2016 р. порівняно з 12,57% у 2012 р.

Причиною скорочення кількості банків є «очищення» банківської системи України від неплатоспроможних банків, що зумовлено суттєвим погіршенням якості кредитних портфельів, скороченням власного капіталу та збитковою діяльністю банків.

Не менш важливим фактором, що впливає на рішення нерезидентів щодо вкладення їх коштів у фінансову систему України є інвестиційний клімат, який сьогодні є вкрай несприятливим. Нестабільна політико-економічна ситуація та воєнні дії на сході України

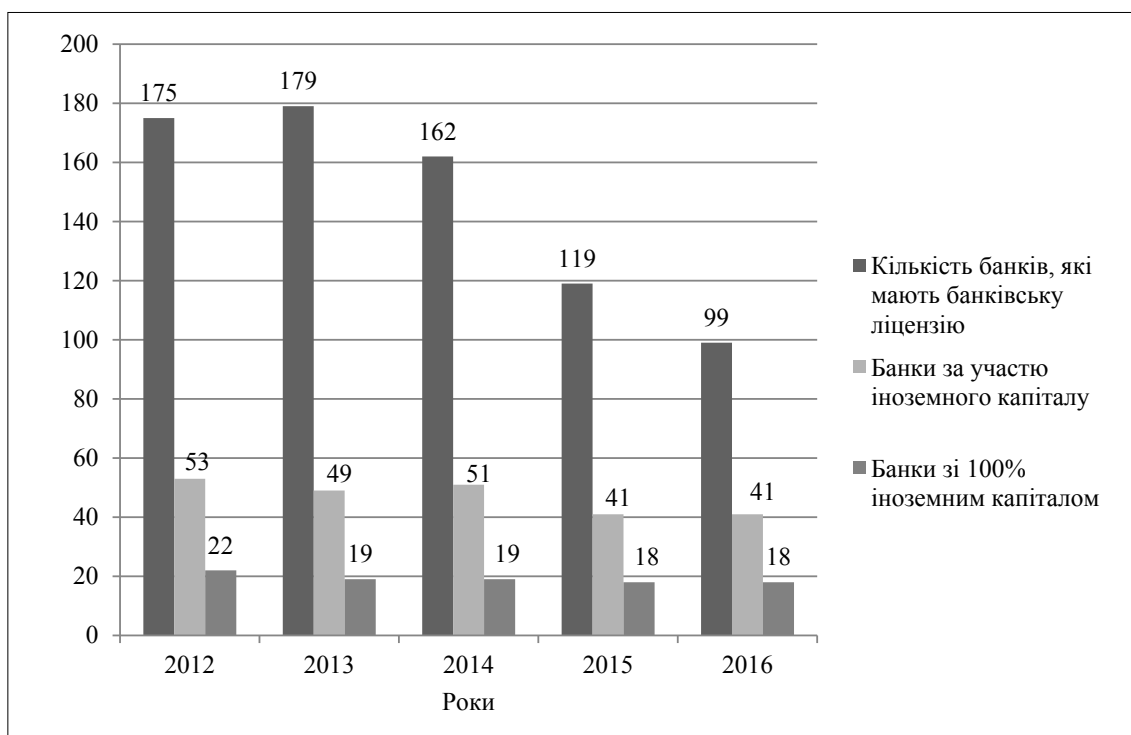

Рис. 1. Динаміка кількості банків в Україні за період 2012–2016 рр., од. [2]

негативно впливають на діяльність банків та взагалі суб'єктів господарювання, а саме спостерігаються неякісний кредитний портфель банків, відсутність інституту захисту прав кредиторів, зниження економічної активності суб'єктів господарювання. Таким чином, банківський сектор України поступово втрачає свою інвестиційну привабливість.

Загалом український ринок протягом останніх років покинули такі іноземні інвестори, які мали частку в банках України: "Bayerische Landesbank" (Німеччина), "Credit Europe Bank" (Нідерланди), "Volksbank" (Австрія), "SEB Bank" (Швеція), "Bank Forum" (Німеччина), "Societe Generale" (Франція), "Erste Bank" (Австрія), "Astra Bank" (Греція), "Home Credit Bank" (Чехія), "Dresdner Bank" (Німеччина), "Рекао" (Польща), "Kookmin Bank" (Південна Корея) тощо [3].

Слід зазначити, що, згідно з новою класифікацією НБУ, станом на 2017 р. 25 банків входять до банків іноземних банківських груп. Отже, розглянемо деякі з них більш детально [4]. ПАТ «СЕБ Корпоративний банк» позиціонує себе як банк, що обслуговує невелику кількість інституційних і корпоративних клієнтів зі Скандинавії, Прибалтики та Німеччини, які ведуть свій бізнес в Україні.

ПАТ «Креді Агріколь Банк» обслуговує аграріїв та міжнародні корпорації. Незважаючи на нестабільність в Україні, закриття відділень в Криму та Донбасі, "Credit Agricole" розглядає Україну серед 6 ключових країн для універсального банкінгу.

ПАТ «СІТІБАНК» позиціонує себе як банк для корпоративних клієнтів, інших банків та уряду. Проводячи кредитування юридичних осіб, здійснюючи торгівельні та валютні операції, отримує найбільші прибутки у банківській системі України.

Варто відзначити, що важко доводиться російським банкам. Проте станом на 2017 р.

їх налічується досить велика кількість: банк «Форвард», «БМ Банк», «ВТБ Банк», «VS Банк», «Сбербанк», «Промінвестбанк».

Проаналізуємо найзбитковіші банківські установи з іноземним капіталом за період з 1 січня 2015 р. по 1 січня 2017 р. (табл. 2).

За аналізований період «хронічна» збитковість, тобто та, яка перевищує два чи три роки, спостерігається в таких банках, як ПАТ «УКРСОЦБАНК», ПАТ «Промінвестбанк», АТ «ОТП БАНК», ПАТ «АЛЬФА-БАНК», ПАТ «СБЕРБАНК», АТ «Райффайзен Банк Аваль». Це свідчить про значні проблеми в банківській установі, на які акціонери повинні активно реагувати. Якщо порівняти розміри збитків за період 2014–2016 рр., то спостерігається збільшення обсягів заборгованості, причинами чого є скорочення доходів процентних ставок, що є результатом погіршення кредитного портфеля; збільшення витрат на формування кредитних ризиків; значні витрати на оренду приміщень, а також персонал [6].

Далі пропонуємо розглянути іноземні банки в банківській системі України за рейтингом Forbes (табл. 3). Під час побудови рейтингу враховувалися такі фактори, як поєднання низького ризику країн походження капіталу, стійкої динаміки курсу акцій материнських груп з високою рентабельністю, ліквідністю та якістю активів [5].

Провідні місця посідають іноземні банки Швеції, Франції, Німеччини та США. Банки Росії та Греції займають низькі позиції рейтингу у зв'язку з нижчими рейтингами країн походження капіталу, вагомими причинами також є гірша якість кредитних портфелів та нижча забезпеченість високоліквідними активами порівняно з іншими іноземними банками, представленими в Україні.

Через активну присутність в банківській сфері банків з іноземним капіталом є перелік

Таблиця 2

**Найзбитковіші банківські установи з іноземним капіталом
за період з 1 січня 2015 р. по 1 січня 2017 р. в Україні [6]**

Станом на 1 січня 2015 р.		Станом на 1 січня 2016 р.		Станом на 1 січня 2017 р.	
Назва банку	Розмір збитку, тис. грн.	Назва банку	Розмір збитку, тис. грн.	Назва банку	Розмір збитку, тис. грн.
ПАТ «УКРСОЦБАНК»	-2 662 247	ПАТ «УКРСОЦБАНК»	-3 224 844	ПАТ «УКРСОЦБАНК»	-14 747 451
ПАТ «Промінвестбанк»	-3 453 846	ПАТ «Промінвестбанк»	-20 272 049	ПАТ «Промінвестбанк»	-5 803 126
АТ «ОТП БАНК»	-1 999 097	АТ «ОТП БАНК»	-2 847 716	АТ «УкрСиббанк»	-993 968
ПАТ «АЛЬФА-БАНК»	-744 050	ПАТ «АЛЬФА-БАНК»	-2 657 691	ПАТ «АЛЬФА-БАНК»	-4 094 773
АБ «УКРГАЗБАНК»	-2 801 124	ПАТ «СБЕРБАНК»	-6 328 545	ПАТ «СБЕРБАНК»	-2 908 266
АТ «Райффайзен Банк Аваль»	-1 367 334	АТ «Райффайзен Банк Аваль»	-1 439 155	АТ «БМ БАНК»	-2 233 599

Рейтинг іноземних банків в Україні станом на 2015 рік [5]

Міжнародна банківська група	Країна походження капіталу	Дочірній банк в Україні	Активи міжнародної банківської групи, млн. євро	Сумарний рейтинг
“SEB”	Швеція	«СЕБ Корпоративний Банк»	280 847	3,90
“DEUTSCHE BANK”	Німеччина	«Дойче Банк ДБУ»	1 708 703	3,85
“CREDIT AGRICOLE”	Франція	«Креді Агріколь Банк»	1 762 763	3,80
“BNP PARIBAS”	Франція	«Укрсиббанк»	2 077 759	3,65
“CITIGROUP”	США	«Сітібанк»	1 517 922	3,65
“ING GROEP”	Нідерланди	«ІНГ Банк Україна»	992 856	3,50
“UNICREDIT”	Італія	«Укрсоцбанк»	844 217	3,15
“PKO BANK POLSKI”	Польща	«Кредобанк»	58 135	3,10
“INTESA SANPAOLO”	Італія	«Правекс-банк»	646 427	2,80
“RAIFFEISEN INTL”	Австрія	«Райффайзен Банк Аваль»	121 624	2,70
“PROCREDIT”	Німеччина	«Прокредитбанк»	6 070	2,60
“SBERBANK”	Росія	«Сбербанк»	350 332	2,60
“VTB BANK”	Росія	«ВТБ Банк»	169 472	2,45
“OTP BANK”	Угорщина	«ОТП Банк»	34 830	2,10
“GETIN HOLDING”	Польща	«Ідея Банк»	4 704	2,05
“RUSSIAN STANDARD”	Росія	«Форвард»	6 102	1,90
“CREDIT EUROPE BANK”	Туреччина	«Кредит Європа Банк»	8 714	1,65
“VNESH-ECONOM-BANK”	Росія	«Промінвестбанк»	67 220	1,45
“PIRAEUS BANK”	Греція	«Піреус Банк МКБ»	89 290	1,10
“EFG EUROBANK”	Греція	«Універсал Банк»	75 518	1,10

проблем, що загрожують стабільному функціонуванню банківської системи України [7]. Тому пропонуємо такі шляхи вирішення проблем на рівні Національного банку України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та на рівні Фонду гарантування вкладів фізичних осіб:

– зростання розміру регулятивного капіталу до 500 млн. грн.;

– впровадження нормативу максимального розміру статутного капіталу банків з іноземним капіталом, що має розраховуватись щомісячно по кожній країні інвестування окремо на рівні 30% статутного капіталу банківської системи з поступовим зниженням до 10% за ступенем продажу або виходу з ринку банків з капіталом російського походження;

– податкові канікули для банківських установ;

– продаж до 20% статутного фонду державних банків не зовнішнім, а внутрішнім інвесторам, що може в результаті призвести до додаткових надходжень;

– збільшення мінімальної суми гарантування вкладів фізичних осіб [7].

Висновки з цього дослідження. В ході дослідження теми було:

– визначено позитивні та негативні аспекти обмеження доступу іноземних банків на внутрішні ринки банківських послуг; загострення конкуренції на цих ринках в змозі здешифувати кредитні ресурси у фінансовому секторі, розширити палітру банківських послуг, а також забезпечити стимулювання розвитку довгострокових вкладів чи запозичень;

– розглянуто проект Стратегії реформування банківського сектору до 2020 р., що полягає в забезпеченні фінансової стійкості банківського сектору та макроекономічної стабільності;

– проаналізовано динаміку кількості банків в Україні за період 2012–2016 рр.; визначено, що загальна кількість банків скоротилася, при цьому частка банків за участю іноземного капіталу та 100% іноземним капіталом в загальній кількості банків зростає;

– проаналізовано найзбитковіші банківські установи з іноземним капіталом за період 2014–2016 рр., а саме ПАТ «УКРСОЦ-БАНК», ПАТ «Промінвестбанк», АТ «ОТП

БАНК», ПАТ «АЛЬФА-БАНК», ПАТ «СБЕР-БАНК», АТ «Райффайзен Банк Аваль». Збитковість, що перевищує три роки, характерна для ПАТ «УКРСОЦБАНК», ПАТ «Промінвест-банк», АТ «ОТП БАНК», ПАТ «АЛЬФА-БАНК»;

– розглянуто рейтинг іноземних банків у банківській системі України від Forbes; так, перші позиції зайняли банки Швеції, Франції, Німеччини та США, а останні – банки Росії та Греції;

– запропоновано шляхи вирішення проблем, що спричинені надмірною присутністю іноземного капіталу та можуть загрожувати національній банківській системі, зокрема податкові канікули для банківських установ, збільшення мінімальної суми гарантування вкладів фізичних осіб, впровадження нормативу максимального розміру статутного капіталу банків з іноземним капіталом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Інвестиції в Україну [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://wscu.biz/section/view/u-2017-roc>.
2. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua>.
3. Костюк О. Іноземний капітал у банківському секторі України в контексті трансформації моделі бізнесу європейських банків / О. Костюк, О. Костюк // Вісник Національного банку України. – 2014. – № 6. – С. 28–35. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnbu_2014_6_18.
4. Національний банк змінив критерії розподілу банків на групи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=43805377.
5. Рейтинг материнських іноземних банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forbes.net.ua/ua/business/1392899-rejting-materinskih-inozemnih-bankiv-2015>.
6. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442.
7. Шляхи вирішення проблем, пов'язаних з високим рівнем присутності іноземного капіталу в банківській системі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/inozemn_kapital-cbb0a.pdf.
8. Іноземний капітал у функціонуванні і розвитку банківської системи України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/1902/1/Pochupryn%20E.V.%2C%20BSzm-51.pdf>.